

*In girum imus nocte et consumimur igni –
Kroužíme v kruhu noci a jsme pohlceni ohněm.*

1. Rozsvícení budovy Chrysler

Vlhké tváře Trpělivosti a Statečnosti, dvou mramorových lvů střežících kaskádovitý vstup do newyorské Veřejné knihovny, zírají do podvečerního šera, které se zvolna uvelebují mezi budovami. Vzduch pomalu tmavne a temnota visí nehybně nad největším a nejúžasnějším městem na světě. Muž v tmavém obleku přechází 5. avenue, vyhýbá se skupince turistů s jejich nebezpečnými deštníky a překračuje louže vody podél žulových obrubníků. Zastavuje se vedle balustrády knihovny na rohu 42. ulice, otáčí se zpět, hledí k již temné východní obloze a pak vytáhne z kapsy dalekohled. Otírá rukávem dešťové kapky ze skleněných čoček a směřuje svůj pohled k vysoké budově za nádražím Grand Central. Bedlivě pozoruje každé světýlko její věže.

Rob je hlavní inspektor budovy Chrysler. To on je zodpovědný za řádné fungování budovy a jejích strojových, elektrických a potrubních systémů. Má posádku vlastních pracovníků a každý tým zajišťuje jednu z mnoha činností, které udržují stavbu v chodu. Například mytí všech pěti tisíc oken, jež může trvat skupině šesti myčů až šest týdnů, podle počasí.

Jeho denní seznam „džobů“ zahrnuje také kontrolu bezpečnosti, kdy se musí ujistit, že kluci z Otisovy výtahové společnosti dorazí každý týden podepsat bezproblémový stav třiceti osobních výtahů, vyzdobených

ve stylu art deco. Musí si nechat potvrdit, že kladky, které vytahují a spouštějí výtahy na ocelových lanech, jsou dobře naolejované a správně nastavené a že stroje ve výtahové strojovně tikají jako hodinky, aby každé výtahové těleso dosáhlo optimální rychlosti a tak akcelerovalo a zpomalovalo s jemností baletky. Jako nějaké staromódní, ale dobře udržované limuzíny, jejichž interiér spojuje drahá jihoamerická tropická dřeva a mosaz, odjíždějí výtahové vozy z překrásné vstupní haly, obložené červeným marockým mramorem (údajně vytěžený z hloubky 60 metrů pod vodou) a rozvážejí obyvatele budovy i návštěvníky k jejich cílům. Co mají ale kluci z Otisu nejraději, je vylézt nahoru do věže budovy na pravidelnou inspekci zdvihacích motorů ve výtahové strojovně a pak se jít vyčůrat v 74. patře do nejúžasnějšího záchodu a skrz jeho trojúhelníkové okno koukat z výšky na město. Výtahové motory jsou laděny do různých rychlostí. Nejrychlejší, expresní výtahy mají motory ve strojovně výtahů v 58. patře, kde hučí rychlostí až tři sta metrů za minutu a vytáhnou výtahové těleso z haly do 57. patra za pouhých 40 sekund. Horní strojovna výtahu (což není jen nějaká malá strojová místnost, neboť zabírá celou špičku věže) je v 73. patře, stejně vysoko je umístěna i obří vodní nádrž.

Chod Chryslerova mrakodrapu vyžaduje posádku podobnou té na zaoceánském parníku nebo malému vojenskému praporu, čítajícímu více než 300 lidí. Je tam John Bruno, kapitán lodi či plukovník – správce budovy s titulem ředitel provozu, který dohlíží na celkovou činnost tohoto vesmírného korábu z konce 20. let, inspirovaného automobilem Chrysler a pevně zakotveného v manhattanské břidlicové hornině i v žulovém podloží

ostrova. Má svůj tým údržbářů, kteří se starají o to, aby ona loď neztrácela nejen na svém vnějším vzhledu, ale aby se všech jejích 3862 ocelových dvoukřídlových oken správně otevíralo a zavíralo a aby její fasáda z černých, bílých a šedých cihel (z celkového počtu 3 826 000 cihel, 1 735 000 bílých a 228 000 černých a šedých), stejně jako její plášť z kamene a nerez oceli, aby snesla všechny druhy počasí, sváděla dešťovou vodu a odváděla ji skrz masivní kanály, skryté za vnitřními omítnutými zdmi – jejím vnitřním pláštěm.

Rob, první lodník nebo nadporučík, nosí modrou pracovní uniformu, se svým jménem Di Palma vyšitým červenou nití na náprsní kapse. Nikdy nezapomene naplánovat kontrolu instalačních a kanalizačních šachet a armatur. Jsou to jakási střeva z litiny, oceli a mědi, zásobující budovu plynem a vodou do kotlů a zásobníků jak v suterénu, tak i ve věži, do vodní nádrže o objemu 60 000 litrů v 73. patře a chladičí věže a chladičů v 75. patře. Ocelové trubky obsahují plyn nebo páru. Měděné trubky pak rozvádějí páru k topným tělesům, teplou a studenou vodu do koupelen a kuchyní. Černé železné trubky, sbírající odpad z kuchyní, koupelen a WC a vylévající ho do městské kanalizace, jsou pravidelně kontrolovány, aby se neucpávaly. Odvzdušňující potrubí odvádí nežádoucí výpary a pachy z kanalizačních trubek a ústí až na střeše v obřích větracích zamřížovaných průduších. V budově je celkem 35 kilometrů potrubí. Rob ví, kdy je třeba zkontrolovat filtry vzduchového potrubí, plíce budovy, aby se ujistil, že stavba správně dýchá. Klimatizační jednotky, umístěné ve strojovně, pumpují silnými čerpadly vzduch skrz plechové potrubí a rozvádí jej do všech podlaží.

Minulý týden jeden z armády externích odborníků, inženýr-statik z firmy LZA/Thornton-Tomasetti, navštívil s Robem podlaží ve věži. Nejsou to opravdová podlaží, spíše schodišťové podesty, zastupující patra a mezi-patra. Rob ho nechal dělat jeho práci – kontrolu statického stavu pavučiny nýtovaných diagonálních ocelových prvků, sbíhajících se do bodu, který kdysi určoval převahu Chryslerova mrakodrapu jako nejvyšší stavby světa, dokud tento titul nebyl předán, jen o pár měsíců později, budově Empire State Building. Ta si ho držela téměř čtyřicet let až do roku 1970, kdy byly dokončeny věže Světového obchodního centra. Rob si je vědom toho, jaké místo v historii města jeho loď zaujímá, a když se ho na něco zeptáte, jako správný kustod nezaváhá a vyjmenuje všechny vrcholy života jemu svěřené budovy. Statik je ruský Žid, který před patnácti lety přišel do New Yorku se svou rodinou, v době perestrojky, kdy Gorbačov nechal většinu ruských Židů opustit Sovětský svaz. Rozhodl se pro New York, místo Izraele, protože mnoho z jeho přátel z vysoké školy, také stavební inženýři, kteří odešli několik let před ním, skončilo u místních velkých projekčních kanceláří. Kdysi bylo jeho snem alespoň jednou navštívit Chrysler Building a dotknout se oceli, která bývala symbolem závodu o nejvyšší budovu na světě.

„Mi f sěrdci zavódu na oblóze dvatsátých lét. Mi v galavě budóvy, v něrezovoj stalnoj galavě neomezené věri v těchnológiju budov s stalnym ráom,“ řekl Jurij Tentler se silným ruským přízvukem.

„Ta acělj, ta stalj, ja fždy chatěl dotknuť sa těj acelji, dotknuť ty nýty, katoré to děržiť pogromadě. Co se muselo díť v galavě toho dělníka nýtováče? Věděl on o plánech Van Allena trumfnout bývalého obchodního part-

něra a nainstalovat tu iglu katóraja udělala z budovy nejvyšší strukturu světa?“

„Bohužel jen na krátkou dobu, než ji Empire State Building připravil o titul.“

„To není důležité!“ řekl ruský inženýr mírně podrážděně, s intonací stoupající ke konci věty s velkým důrazem na slovo „nění“. „Nezáleží na tom, na jak krátkou dobu. Když olympýjskij plávec má zlatou medaili jeden den a v pržišťích olympýjskych igrách někdo jeví rekord pržiebijje, to nevadí. V jeho době, v době kdy on byl na olympýjskych igrách, on byl viktór, on byl vítěz. My lidé máme v našich silách, aby podály nejlepší výkon v současné době. Udělat to nejlepší. Jinak, proč žýt živót napůl, neúplně. Prijechal jsem do Amjérie, protože I LOVE Amjéria a já chci pracovat v Amjerie. Já mám skvělé vzdělání z Ruska, a teď jsem jeví privjezl do Amjerie.“

„To říkával můj děda, on přišel z Itálie. Vždycky říkával, že Amerika je nejlepší místo na světě, i když se mu moc stýskalo po olivovnicích,“ přitakal Rob.

„Vidíš, je to ta nejlepší země na světě. Protože je svabódna a protože tě nechá být a nechá každého stát se tím, co chce. Žít a nechat žít. Pro nás, jevrejce – Židy, to je vše, co chcem.“

Robovi se ten chlapík líbil. I přes jeho přízvuk, a byl to po patnácti letech v Americe hodně silný přízvuk. Ale to nebylo důležité, hlavní bylo, že měl vášeň pro to, co dělá, a pro Ameriku.

„Když jsem viděl padající věže, já plakal, já plakal pro fšechny nevinné lidi f těch budovach. Jak grozné to musí být, když musely skočit. A já plakal pro ty budovy. Je to jako když švec vidí boty vyhodit. Pláče taky. Moj atěc byl

švec,“ Jurij si musel utírat slzy z očí, i teď, po všech těch měsících, mu oči při té vzpomínce stále vlhnou.

„Ale to není proč tu jsme dnes, ukaž mě ty krásy,“ požádal Roba a začal zkoumat a proklepávat ocel věžní konstrukce.

Rob správně odhadl, že žádné z konstrukčních ocelových prvků nebudou ve špatném stavu, vzhledem k tomu, že za sedmdesát let existence budovy ani jeden z plátů z nerez oceli, které pokrývají její věž a které jí propůjčují její zářivý vzhled zvenku, nemusel být nahrazen. Německý smysl pro detail a kvalitu, pomyslel si. Stejnou důkladnost, s níž byly tyto pláty v roce 1930 vyrobeny, projeví Němci jen o několik let později při realizaci myšlenky na vyhlazení Židů, komunistů, homosexuálů, Cikánů a jiných nežádoucích podlidí.

A teď tady stojí Jurij, obdivuje tento strojírenský zážrak, a kdyby se jeho rodiče namísto v Rusku narodili v Polsku, neležel by asi dnes s baterkou mezi ocelovými nosníky této úžasné budovy a nebyl by celý naměkko ze svobodné Ameriky, protože semeno jeho otce nebo vajíčko jeho matky by bylo spáleno v nějakém z komínů v Osvětí.

„Je tu celkem 20 961 tun konstrukční acěli, s použitím 391 881 nýtů, když to v roce 1930 stávēli,“ oznámil Jurij pyšně.

„A 1200 kilometrů elektrického vedení, 10 000 elektrických žárovek a 24 kilometrů mosazné pásky pro spoje v teracové podlaze,“ dodal Rob. Líbilo se mu povídat si s Jurijem a už se těšil na jejich další setkání.

Ale dnes optické čočky dalekohledu přibližují Robovi skrz děšť věž z nerez oceli. To, co vidí, mohou vidět

všichni v ulicích New Yorku. Avšak jeho oči jsou vyškoleny vidět věci dříve než kdokoliv jiný. Každý den za soumraku, kdy město zažehne svá světla, nabízejíc nebi své krásné korunky a diadémy, musí Rob opustit svou loď a ze čtyř světových stran zkontrolovat světla na věži. Musí si všimnout vyhaslé zářivky dříve než kdokoli jiný a rychle ji vyměnit.

Zrovna včera večer musel poslat elektrikáře, aby opravil světlo nad trojúhelníkovitým oknem toalety na jižní fasádě v 74. patře. Byla to jednoduchá, metr dvacet dlouhá zářivka Deluxe od General Electric, jedna z 2 756 takových. Ty všechny osvětlují celkem 112 trojúhelníkovitých oken věže. Konkávní reflexní kryt lampy výrazně zvětšuje efektivitu zářivky. Toto poměrně jednoduché elektrické a optické zařízení dodává newyorské noční obloze její kultovní symbol. Když se kdysi poprvé koruna věže rozzářila, byly to tehdy jednoduché 50wattové žárovky, usazené v řadách kolem oken, podobné těm rámujícím zrcadla v divadelních šatnách. Robovi také neunikl architektův původní odkaz na vrcholek Sochy svobody a jeho stylizace do koruny složené z paprsků. Socha svobody je v jeho italsko-americké komunitě stále uctívána skoro stejně jako socha Panny Marie. Všichni v jeho okolí mají obě sochy ve svých příbytcích a jak socha Panny Marie, tak Socha svobody, jsou neodmyslitelnou součástí každé tamní katolické domácnosti. Pokud by tyhle holky hrály plážový volejbal, nandaly by to každému, pomyslel si často v mládí a tváře mu vždy zčervenaly, kdykoli si představil tyto ikony v bikinách.

Po 11. září byla role Dvojčat jako světelného majáku a orientačního bodu ve městě zcela přenesena na zbývající krásky tohoto neústupného skalnatého ostrova.